

АН СЪЛИВАН – ЧУДОТВОРЕЦЪТ

Владимир Рагулов

Резюме: Въз основа на анализирани новы източници, между които речи и приветствия пред различни институции, това изследване представя малко известни факти от жизнения път на уникалната Ан Съливан – от приюта за бедни до световната слава с обучението на великата сляпоглуха Хелън Келър. Систематизирани са принципите и етапите в т. нар. от Съливан „Разговорен метод“, насочен към преодоляване на формалната структура на обучението въз основа на реалните потребности на сляпоглухото дете. Без преувеличаване на ролята на словесната реч в своята оригинална концепция, Съливан намира добър баланс между невербалното и вербалното общуване. Възгледите ѝ за общото образование и училището на бъдещето, нейното отношение към социалните проблеми на обществото имат своята актуалност и днес.

Ключови думи: Ан Съливан, Хелън Келър, обучение на сляпоглухи, разговорен метод, общо образование, социални идеи

ANNE SULLIVAN - THE MIRACLE WORKER

Vladimir Radulov

Abstract: Based on the analyzed new sources, including speeches and greetings to various institutions, this study presents little-known facts from the life path of the unique teacher Anne Sullivan - from the poorhouse to the world fame, earned with the training of the great deafblind Helen Keller. The principles and stages in the so-called Sullivan's "Conversational approach", aimed at overcoming the formal structure of education, based on the real needs of the deafblind child, are systematized. Without overstating the verbal speech in her original concept, she succeeds to find the optimal balance between nonverbal and verbal communication. Ann Sullivan's views about general education and the school of the future and her attitude to the social problems are still relevant today.

Keywords: Anne Sullivan, Helen Keller, deafblind education, conversational approach, general education, social ideas

УВОД

Винаги когато споменаваме името на Хелън Келър, като че ли по естествен път, съзнателно или не, то следва това на нейната учителка Ан Съливан. Това съвсем не означава, че тя изглежда като второразрядна личност, защото Съливан открива, разбужда и създава гения на Хелън Келър. Съливан остава до нея не като опекун, а като посредник и съучастник в делото на своята велика ученичка, независимо че всяка от тези забележителни жени принадлежи към две общности на учителите и обучените.

Изкушен съм в заглавието на тази студия да използвам най-точното определение на Марк Твен за Ан Съливан – „Чудотворецът“. През тази година се навършват 155 години от рождението и 85 години от кончината на Ан Съливан. Естествено, за нея е писано многократно по-малко в сравнение с Хелън Келър. За съжаление ние потомците на Съливан не разполагаме с достатъчно директни източници за нейния живот, тъй като през 1905 г. тя изгаря личния си архив, за да не може бъдещият ѝ съпруг да узнае подробности за мрачното ѝ детство. Същевременно моли нейната детска покровителка С. Хопкинс да не разпространява коренспонденцията между двете. Някои скромни източници се съхраняват в библиотеката на училището за слепи „Пъркинс“ край Бостън, в Американското антикварно дружество, в архива на Хелън Келър към Американската фондация за слепи, в личните архиви на д-р Александър Бел и Марк Твен и др. През 1945 г. е публикувано произведение под формата на комикс със заглавието „Глунави забележки на глупава жена“, включващо поговорки и мисли на Съливан. В специалната литература правят впечатление три книги: нейната биография – „Ан Съливан Мейси: историята зад Хелън Келър“ от Нела Бради (1933), „Учителката Ан Съливан Мейси“ от Хелън Келър (1955) и „Хелън и учителката“ от Джозефин Лаш (1981). У нас през 30-те години на миналия век в списание „Съдба“ се появяват 2 популярни преводни статии и съобщение за кончината ѝ. През 1987 г. в списание „Зари“ е поместен един преводен материал. В българската специална педагогика съществува необходимост от едно по-цялостно изследване върху живота и дейността на тази уникална и забележителна личност.

ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Чрез анализ на неизвестни и малко известни факти в живота и дейността на Ан Съливан целта в тази студия е да се систематизират: нейната концепция за обучението на Хелън Келър, възгледите ѝ за общото образование и отношението на Съливан към социалните проблеми на обществото.

ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1. Да се предложи по-задълбочено проучване върху жизнения път и дейността на Ан Съливан чрез разкриване на неизвестни и малко известни факти и събития.
2. Да се представи по-системно и по-цялостно концепцията на Съливан за обучението на Хелън Келър.
3. Да се изследват възгледите на Ан Съливан за общото образование и неговата връзка със специалното образование.
4. Чрез проучване на нови документални източници да се разширят познанията върху педагогическия опит на Ан Съливан.
5. Най-общо да се анализират социалните идеи на Ан Съливан.

МЕТОДИ

В изследването са използвани следните методи:

1. *Преглед на специалната литература.* Направеният анализ на специалната литература обхваща следните области: училищни доклади, кореспонденция, есета, речи и приветствия на Ан Съливан, както и някои произведения и различни други документи от архива на Хелън Келър с пряко отношение към дейността на учителката. Първият официален източник е годишният доклад на директора на училището „Пъркинс“ от декември 1887 г., подготвен въз основа на писмо на Съливан от 30.10. Важно значение придобива кореспонденцията на Съливан с директора на училището за слепи „Пъркинс“ край Бостън – Михаил Анагнос, с нейната покровителка – домакинята на училището София Хопкинс, с големия учен – изобретателя на телефона Александър Бел, с писателя Марк Твен и бъдещия ѝ съпруг Джон Мейси, който през 1905 г. публикува част от писмата на Съливан. За нуждите на това изследване са анализирани десетки писма и са издирени всички речи на Ан Съливан в авторитетни научни институции.
2. *Биографичен метод.* Освен известните произведения на Хелън Келър, вниманието бе насочено към някои почти непознати епизоди, споделени впечатления и материали, свързани с живота и дейността на Съливан, съхранявани в библиотеката и музея на училището „Пъркинс“, като писма и интервюта в местни вестници.
3. *Научни посещения.* С част от проучените източници авторът се запознава по време на неговите посещения в библиотеката на училището за слепи „Пъркинс“ край Бостън и в музейната сбирка „Хелън Келър“ при Американската фондация за слепи в Ню Йорк.

ЖИВОТ И ДЕЙНОСТ

Голямата трудност около събирането на биографични данни за Ан Съливан не произтича само от унищожения личен архив, а и от крайната бедност и нищета в семейната история на фамилията Съливан. Неслучайно в по-късните си години Ан предупреждава: „В моето семейство няма библейски данни за ражданията и смъртта. Изровени са няколко факта от църковните и общинските архиви.“ Това дава възможност много факти и събития да се тълкуват двойствено и твърде спорно в различните източници.

В резултат от поразената картофена реколта в Ирландия през 1847 г. хиляди бедни хора, включително и родителите на Ан Съливан, с последните си пари се качват на параходите за Америка, за да търсят спасение от гладна смърт. По повод преселението в новата земя, Съливан пише: „Боже, този хляб трябва да е бил толкова скъп, а плътта и кръвта, толкова евтини!“ (Лаш, 1981).

Ан Менсфилд Съливан е родена в многодетно семейство на 14.04.1866 г. и умира в Ню Йорк на 20.10.1936 г. Тя е най-голямото момиче от 5-те деца. Бащата Томас е неграмотен и безотговорен кавгаджия и пияница, а майката Алис е с мек и благ характер. Има две твърдения за нейната смърт – от туберкулоза или в резултат на побой от съпруга ѝ. Спорно е и родното място на Ан. Според Лаш (1981) това е гр. Фийдингхилс (щата Масачузетс), но други архивни източници твърдят, че това е гр. Спрингфилд. Има и трета версия – гр. Азавам. След смъртта на майката децата се разпръсват за отглеждане по роднини. На 22.02.1876 г. по неясни причини Ан и братчето ѝ Джими попадат в приюта за бедни „Гюксбъри“ в щата Масачузетс. Контингентът от около 940 обитатели от всички възрасти включва: психично болни хора, малолетни престъпници и проституиращи момичета. За умопомрачителната безумешна атмосфера говори фактът, че едно от местата за игра е сред труповете в моргата. Мизерията и жестоките нрави са неописуеми. Ан понася много тежко смъртта на по-малкото си братче Джими. Съкрушена от дълбоката скръб, тя емоционално написва своето първо стихотворение. По-късно у нея ще се разбуди истински поетичен талант. На 7-годишна възраст Ан се разболява от трахома, която постепенно започва да отслабва зрението ѝ. С подкрепата на свещеника на приюта през 1877 г. претърпява операция, която не е особено успешна. Това е причина по документи тя да бъде дефинирана като сляпа. След лечението за няколко месеца остава в болницата, където доброволно работи като болногледачка, помагайки на монахините. Скоро, против волята ѝ, насилствено е върната в приюта.

За Ан Съливан ключът към щастливото избавление от нищетата и мизерията идва с едно посещение на социалния инспектор Франк Самборн. Тя събира смелост и се приближава до него с думите: „Можеш ли да ме

измъкнеш от тук? Аз искам да ходя на училище.“ (Масу, 1905). Избавлението се извършва на 7.10.1880 г., когато Съливан напуска приюта „Тюксбъри“ на път към училището за слепи „Пъркинс“. Жените от помощния персонал ѝ подаряват 2 евтини рокли и я изпращат с думите: „Никога не се връщай тук! Ако искаш да успееш, не казвай, че си била в приют за бедни. Дръж главата си изправена.“ (Масу, 1905)

Въпреки буйния характер и невъздържаното си поведение, трудно, но бързо Ан се адаптира към новата училищна среда. Силно е впечатлена от обстановката, от изискванията за дисциплина и ред, както и от уважението към другите. От друга страна тя демонстрира конфликтност и стремеж да спори, което ѝ създава проблеми с учителите. Отказва да присъства на неделните църковни служби с думите: „Аз нямам какво да изповядвам.“ (Масу, 1905) Поради невъздържаност Съливан няколко пъти е на косъм от изключване. Нейни защитници са учителите по литература и история, които първи съзират високите интелектуални заложби на ученичката. Тя бързо усвоява брайловото писмо и благодарение на двете успешни операции през 1881 и 1882 г. възстановява значителна част от зрението си, което ѝ позволява самостоятелно движение, озряване и безпроблемно четене на обикновен шрифт. Съвместният живот в един училищен дом заедно с първата системно обучена сляпоглуха – Лора Бриджмен, дава възможност на Съливан да усвои дактила (пръстовата азбука) и цялостното общуване със сляпоглухите. Освен като автор на стихове, Ан проявява изключителен интерес към драматургията на Шекспир, като посещава специалните занятия. Тя споделя: „Излизях от класната стая в транс.“ (Braddy, 1933) В една бележка, запазена в архива на Американската фондация за слепи, четем: „За първи път усетих магията на великата поезия, красотата на думите, романтиката на живота. През всички перипетии в живота ми, през всички обрати и кръстосани течения на моите необикновени преживявания поезията на Шекспир беше най-благородното и одухотворяващо влияние, което познавах.“ (Braddy, 1933).

Цялостното развитие и високите учебни постижения впечатляват учителите и особено директора Михаил Анагнос, които ѝ възлагат да изнесе тържественото слово при завършване на випуска на 01.06.1886 г. След традиционните благодарности Ан Съливан подчертава, че „Ако любовта към истината, красотата и доброто не се култивират, умът губи силата, която идва от истината; усъвършенстването, което идва от красотата; и щастието, което идва от доброто. Търсенето на знания, започнато в училище, трябва да продължи през живота, за да се постигне симетрична самокултура.“ (Sullivan, 1886) Словото е възторжено отразено в Бостънския печат. След завършването на 6-те класа в специалното училище, което не дава средно образование, пред Съливан се появяват 4

възможности. Учителят по музика ѝ предлага да започне като гувернантка, директорът Анагнос я насочва към педагогическо образование, а тя иска да продължи в обикновена гимназия. Четвъртата възможност се свързва с две имена, които имат пряко отношение към изпълнение ѝ – големият учен д-р Александър Бел (1847 – 1922) и известният педагог на слепите Михаил Анагнос. (1837 – 1906). Както е известно, първият откликва на молбата на бащата на сляпоглухото дете Хелън Келър за нейното обучение, а вторият открива таланта на Съливан за това.

Великата педагогическа мисия на 21-годишната Ан Съливан започва на 03.03.1887 г., когато тя се отправя на юг към Тоскумбия (Алабама), за да започне обучението на Хелън Келър. Дългото пътуване, неизвестността и предстоящите огромни трудности разстройват младата девойка. Проявената човешка загриженост от кондуктора на влака предразполага Ан да разкаже за живота си и за целта на пътуването. Служителят я успокоява с твърдението, че южняците ще ѝ харесат, защото са добри хора. Само за няколко седмици Съливан постига истинско чудо в обучението на Келър.

Ан Съливан, 1894 г.

(<https://www.afb.org/serve/media/52337>)

Нейната ранна слава бързо залива Америка и през следващата 1888 г. Съливан, Хелън, нейната майка Кейт Келър и д-р А. Бел са приети от президента Кливлънд. През 1892 г. Ан Съливан е избрана за член на Американската асоциация за насърчаване на обучението в реч на глухите. Съливан е странно съчетание на буен характер с пословична скромност и стеснителност. По предложение на Бел през 1894 г. тя подготвя реч пред събранието на асоциацията, но поради срамежливост разработката е прочетена от Бел. През 1896 г. подпомага обучението на Хелън Келър

в девическото училище в бостънското предградие Кембридж, за да се подготви за „Радклиф коледж“, като на практика се изяснява като първия неофициален ресурсен учител в специалната педагогика. Често се налага Ан да чете на Хелън по 5 часа на ден, което води до преумора и на двете. Това дава основание на директора на училището да обвини Съливан в прекомерно натоварване на ученичката и предлага тяхното разделяне. Реакцията на Келър и Съливан е напускане на училището.

През 1903 г. Бел, който е известен в историята и като педагог на глухите, дава висока оценка на писмата на Съливан до Хопкинс, в които тя описва част от своята методика; съжалева, че не са публикувани, и препоръчва тя да подготвя учители. През 1905 г. Ан сключва брак с известния издател и литературен критик Джон Мейси, като приема името Ан Съливан Мейси. Семейството съществува само 9 години и се разпада през 1914 г., когато Мейси отпътува в неизвестна посока. Силно емоционалните писма между двамата остават като еталон на романтична любовна кореспонденция. Изисканият стил на Съливан проличава и в писмата ѝ до Хелън Келър, разкриващи екзотичната природа на Пуерто Рико, където тя се оттегля за временна почивка през 1917 г. поради заболяване от плеврит. Марк Твен определя Съливан като най-добрия писмописец. След 1914 г. зрението ѝ започва да намалява, а теллото ѝ нараства, което води до влошаване на здравословното ѝ състояние. От друга страна ангажиментите на Келър се увеличават. Ето защо през 1914 г. към двете жени се присъединява ирландската емигрантка – секретарката Поли Томпсън.

През 1915 г. Мария Монтесори и Ан Съливан са наградени с учителски медал на международното изложение „Панама – Пасифик“ в Сан Франциско, което за тях е голямо международно признание като учители. При срещата между двете забележителни жени Монтесори се обръща към Съливан с думите: „Наричаха ме пионер, но има и друг пионер. Това сте Вие.“ (Sullivan, 1915). През 1918 г. се осъществява среща между Чарли Чаплин, Хелън Келър, Ан Съливан и Поли Томпсън в Холивуд. След работата на снимачната площадка Чаплин поканва дамите на вечеря. Келър забелязва първоначалното приоритетно общуване на Чарли Чаплин със Съливан, но превъзможва спонтанната си ревност и по-късно прави следната оценка на тези две личности: „И двамата бяха преживели бедността и деформациите, които тя създава в тялото и душата. И двамата се бореха за образование и социално равенство и тъй като успехът беше увенчал усилията им, те се изливаха в нежност към непривилегированите. И двамата бяха срамежливи и непокътнати от победите си над съдбата. Така че беше естествено те да се разбират и да създадат едно от приятелствата, които дават утеха на великите художници в свят, твърде често нечестен спрямо децата на гения.“ (The Helen Keller Kids Museum)

Поли Томпсън, Ан Съливан, Хелън Келър и Чарли Чаплин – Холивуд, 1918
<https://www.afb.org/serve/media/52371>

През 1927 г. започва ново влошаване на зрението на Ан Съливан, а през 1929 г. лекарите енуклеират дясното ѝ око. Учителката губи способността да чете и все повече използва слухови ориентири. За да е сигурна, че Поли Томпсън пълноценно ще използва начина на общуване с Келър, тя провежда с нея индивидуални занятия. През 1928 г. Съливан категорично отказва на Хелън Келър да предостави данни за написването на биография. С пословичната си скромност първоначално отхвърля предложението на университета „Темпъл“ в Бостън за присъждането на званието „Доктор Хонорис Кауза“. В крайна сметка това се случва през 1931 г. През 1932 г. Съливан има намерение да обучава едно сляпоглухо бебе, но съзнавайки влошеното си здраве, се отказва. Година по-късно заедно с Келър и Томпсън тя посещава своята прародина – вечнозелената Ирландия. Ан е смутена от обстоятелството, че се придвижва с луксозна кола на фона на голямата бедност.

През 1936 г. здравето на Съливан необратимо се влошава. Изключително впечатление прави невероятната човешка солидарност на Нюйоркската общественост към една велика учителка. Управителят на градските паркове отклонява интензивното автомобилно движение на улицата на Съливан, за да ѝ се осигури тишина и спокойствие в последните ѝ дни. Тя диктува на Поли Томпсън последното си писмо без адрес до всички, в което между другото се казва: „Слава Богу, дадох от живота си Хелън да може да живее.“ (www.perkins.org). На 20.10.1936 г. Ан Съливан завършва своя земен път. Урната с праха ѝ е положена във Вашингтонската катедрала

редом до велики американци. Оставеното празно място до нея през 1968 г. се заема от Хелън Келър. Освен награждаване с „Президентски медал на свободата Рузвелт“, през 2003 г. името на Ан Съливан е въведено в „Националната зала на славата на жените“ с най-значим принос към страната.

КОНЦЕПЦИЯТА ЗА ОБУЧЕНИЕТО НА ХЕЛЪН КЕЛЪР

Осъщественото от Ан Съливан обучение на Хелън Келър се изгражда върху 4 опорни стълба (Радулов, 2020):

1. Натрупаният опит в обучението на сляпоглухите до началото на 80-те години на миналия век и по-специално методиката на д-р Самюел Хоу (1801 – 1876), както и съжителството на Съливан с първата системно обучена с тази методика сляпоглуха Лора Бриджмен.
2. Постиженията на психологията в детското развитие от края на миналия век.
3. Влияние на методиката на Мария Монтесори (1870 – 1952).
4. Личния опит, добрата предварителна подготовка и педагогическата интуитивност на Ан Съливан.

Доказва се, че от м. август 1886 г. до края на м. февруари 1887 г. Ан Съливан съзнателно планомерно и интензивно се подготвя за предстоящия ангажимент.

Действително Съливан няма нито едно цялостно произведение, което да систематизира нейната концепция за обучението на Келър, но изследванията през последните десетилетия разкриват разнообразни източници с фрагментарни описания на съществени методични принципи и подходи. Радулов (2020) систематизира 3 източника на документация:

- личната кореспонденция на Съливан с училищната домакинка С. Хопкинс;
- кореспонденцията с Михаил Анагнос и Александър Бел;
- годишните доклади на училището за слепи „Пъркинс“.

Последните проучвания на автора разкриват и четвърти източник. Това са речите пред различни образователни институции, приветствията и интервюта в местния печат.

Още с пристигането си в Тоскумбия – родното място на Хелън, на 03.03.1887 г. въпреки състоятелността на родителите Съливан констатира лош външен окаян и занемарен вид на едно необуздано палаво сляпоглухо дете. В първата вечер, след двучасова физическа борба, учителката успява да накара Хелън да легне до нея. С подобни усилия тя се опитва да я научи да се реши и мие. Съливан осъзнава, че грубата сила не е обучаващ подход и обмисля 4 алтернативи: да следва нейния невербален език, да я обучава като виждащо дете, да откликва

на индивидуалните ѝ потребности или да развие естествено езиково общуване. Тя избира последното. Родителите се оказват следващото голямо препятствие. В първото си писмо до Хопкинс от 11.03.1887 г. Съливан пише: „Реших, че не мога да направя нищо сред семейството на Хелън, което винаги ѝ е позволявало да прави каквото си поиска. Тя е тиранизирала всички: майка си, баща си, слугите, малките сладури, които играят с нея, и никой не е оспорвал нейната воля сериозно.“ Основателно, Съливан нарича членовете на семейството „васали“. Ето защо първата стъпка, предприета от нея, е смяна на физическата среда. Хелън и учителката са настанени в лятната градинска къща на половин миля от главната сграда на чифлика.

В обучението на Хелън Келър могат да се систематизират следните принципи, практически осъществени от Ан Съливан:

1. *Промяна на средата за обучение.*
2. *Първоначално игнориране на родителите.* Подобен проблем възниква и у нас в началото на 90-те години, когато в България започва обучението на сляпоглухите. Тогава беше познат случай (случаят с М.), при който едва след изолиране от родителите детето започва истинското си развитие (бел. ред. – от спомени на автора).
3. *Дисциплина, подчинение и послушание.* Съливан не поддържа формално наложената дисциплина, но се застъпва за силна зависимост на Хелън от учителката. В цитираното писмо до Хопкинс четем следното: „Послушанието е вратата, през която познанието и любовта влизат в съзнанието на детето“. Според нея, първият урок по послушание е отбелязан на 20.03.1887 г., когато Хелън се научава да плете на една кука и отпускатки се в скута ѝ, приема целувката на учителката. Съливан дисциплинира, но не смазва духа на Келър. Неслучайно тя нарича най-ранния етап от обучението „укротяване“. По-късно под нейно влияние Мещеряков в Русия нарича тази стъпка „първоначално очовечаване“.
4. *Спонтанност в избора на въздействието.* Познавайки много добре цената на неуспеха в първоначалните занятия, в същото писмо до Хопкинс от 11.03.1887 г. споделя: „изучаваме, планираме и се подготвяме за задачата и когато настъпи часът за действие, установяваме, че системата, която сме следвали с такъв труд и гордост, не отговаря на случая, и тогава няма какво друго да правим, освен да разчитаме на нещо в нас, някаква вродена способност да знаем и правим, което не подозирахме, че притежаваме, докато часът на голямата ни необходимост не го извади наяве.“
5. *Неформално директно неструктурирано обучение извън класната стая.* В своята концепция за обучение Съливан не използва никаква предварителна учебна програма. Тя осъществява пълна свобода в

преподаването. В недатирано писмо до асистента на Бел, Джон Хитс, Съливан споделя: „Слава Богу, не ми се наложи да следвам учебна програма, когато започнах да обучавам Хелън. Убедена съм, че тя не би научила език толкова лесно, колкото действително го усвои. В разнообразни среди и ситуации Хелън се учи да докосва, помирихва и преживява възприетото от природата, да бъде любопитна, да задава въпроси и да открива света около себе си.“

6. *Интензивност на обучението.* Ан Съливан е първата учителка, която още в края на XIX век въвежда пълна ангажираност на сляпоглухото дете под непрекъснато въздействие. Денонощно и неотлъчно тя е до Хелън Келър. Днес от нея е онаследено схващането за 24-часово обучение на децата с множество увреждания.

Известно е, че основоположник на системното обучение на сляпоглухите е д-р Самуел Хоу (1801 – 1872), който през 1837 г. в училището за слепи „Пъркинс“ започва обучението на Лора Бриджмен (1829 – 1889). Хоу вярва, че е възможно постигане на определено лингвистично равнище при отсъствие на слух и зрение чрез тактилно-кинестетични средства. В основата на неговата методика е асоциативно-аналитичният подход. Започва се с прикрепяне на етикети с релефен шрифт към действителни предмети. Хоу предвижда формални уроци и структуриран дневен режим, но не и използване на реч.

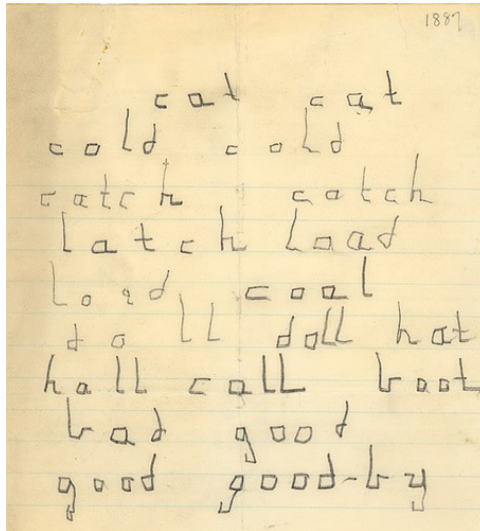
Съливан започва там, където Хоу спира, а именно развитие на разговорна естествена реч. Нейният фундаментален метод е познат като разговорен. Съливан преодолява формалното обучение на Хоу, като ангажира Келър през целия ден и навсякъде. Концепцията на Съливан дава основание за утвърждаване на два основни периода в обучението на сляпоглухи: долингвистичен и лингвистичен, независимо че тя не прокарва рязка граница помежду им. Изложените по-горе принципи обясняват защо долингвистичният период при Хелън е толкова кратък, твърде условно – само месец и половина. Едноръчният дактил „Ръка в ръка“ се използва като начално и основно езиково средство.

Първата стъпка в долингвистичния период е актуализиране на някакъв наличен речников запас. Съливан установява, че Хелън знае 4 думи: татко, мама, бебе, сестра, но не разбира значенията им. Втората стъпка е изключително важна, защото трябва да се разбере и осмисли, че всяко нещо от околния свят има свое име и значение. Тази стъпка е ключът към познанието и общуването. Историческото писмо до Хопкинс от 05.04.1887 г. (Масу, 1905) отразява ново начало в обучението, случило се на тази дата. Хелън бърка съществителните чаша и мляко с глагола „пия“. Изработеният от Хелън знак за научаване на нещо е потупване по ръката. При сутрешното миене тя пожелава да узнае името на вода. След като се убеждава, че дактилирането на думата „вода“

не помага, Съливан планира следващата ситуация при кладенеца. За да няма двусмислие, наложително е поместването на оригиналния текст на част от писмото: „Накарах Хелън да гържи чашата си под чучура, като изпомпвах. Докато студената вода бликаше, изпълвайки чашата, дактилирах „w-a-t-e-r“ (вода) в свободната ръка на Хелън. Думата, дошла тъй близо до усещането за студена вода, която се изливаше по ръката ѝ, сякаш я стресна. Тя пусна чашата и застана като парализирана. По лицето ѝ изгря една нова светлина. Хелън дактилира няколко пъти „вода“. После се отпусна на земята и попита за наименованието ѝ. След посочване на помпата, изведнъж се обърна и попита името ми – изписах „Учителка“. Точно тогава баващата доведе малката сестричка на Хелън при кладенеца, а Хелън дактилира „бебе“ и посочи баващата“ (Масу, 1905). След това спонтанно отключване, само за няколко часа Хелън усвоява значението на 30 думи, между които: вода, земя, учител, врата, отворена, затворена, дай, иди, ела и още много други.

Внимателният анализ на това писмо показва, че описаната случка е предварително премислена и планирана от Ан Съливан, като се отхвърлят твърденията, че домашният градинар дава повод за случилото се или някой, който е вадил вода, както пише Келър в „Историята на моя живот“ (1902). В рамките на 3 седмици са усвоени над 100 думи. През следващите месеци невероятно бързо Хелън овладява огромен арсенал от прилагателни, наречия, съюзи, цифрите и съставя прости изречения. В писмо до Хопкинс от 22.04.1887 г. Съливан пише, че Хелън е съставила първото изречение с повече от една дума. Когато един господин слага бонбон в джоба на Хелън, тя дактилира в ръката на майка си: „Дай бебе бонбон“. За да развива езиковите умения за разказване, Съливан инструктира Хелън вечер да описва преживяното на майка си.

Следващата стъпка е обучение в четене и писане. Колкото и да е странно, Съливан първо ограмотява Хелън Келър чрез обикновеното плоско-печатно писмо, като използва релефна матрица за контролиране на редовете. Намерената страница от тефтерче е с дата 20.06.1887 г., което означава, че ограмотяването е завършено в четвъртия месец от обучението. Поместеният ръкописен текст илюстрира първия опит на Хелън. Буквите са по-скоро квадратни, но са разбираеми. Страницата съдържа думите: котка, студено, хващам, резе, товаря, възглица, правя, кукла, шапка, хол, викам, гъжд, лош, добър, довиждане. Брайловото ограмотяване настъпва малко по-късно.

Първите ръкописни гуми на Хелън Келър (1887)
(<https://www.afb.org/serve/media/52390>)

Новата важна крачка в обучението е свързана с усвояване на първите абстрактни понятия. Едни от най-често задаваните въпроси към учителката са именно в тази област. Първите 2 абстрактни понятия „мисли“ и „обич“ са описани от самата Келър (1902). За да стимулира поправяне на грешките при нанизване на маниста, Съливан изписва глагола „мисли“, не върху ръката, а върху челото. Хелън разбира, че трябва да работи повече с главата, отколкото с ръцете. Оригиналният подход на Съливан при формиране на понятието „обич“ има историческо значение. Като благодарност за поднесените от Хелън теменужки Съливан дактилира: „Аз обичам Хелън“. Следва въпроса: „Какво е това обич?“. Презгръдката и притискането до сърцето не помагат. Усецайки топлината на изплувалото от облаците слънце, Хелън запитва учителката дали това означава обич. Съливан отговаря със следното забележително обяснение: „Както знаеш, ти не можеш да уловиш облаците, но ти усещаш как гръждът пада от тях и разбираш как много му се радват цветята и жадната земя след един горещ и задушен ден. Ти не можеш да уловиш и обичта, но чувстваш оная благодат, която тя влива във всичко живо. Без обичта ти не би била така весела и изрива“ (Масу, 1905). През 1902 Келър пише: „Аз чувствах, че съществуват невидими връзки между мен и сърцата и душите на другите хора“ (Масу, 1905).

Без съмнение важен компонент от лингвистичния период е овладяване на словесната реч. Първоначално изглежда, че Ан Съливан няма позитивно отношение към този процес, тъй като смята, че липсата на зрение е непреодолимо препятствие при овладяване на речта и артикулирането може да бъде вредно за интелектуалното развитие. От друга страна,

съзнавайки, че общува по различен начин от другите, Хелън задава на учителката следните въпроси: Как слепите момичета знаят какво да кажат с устата си? Защо не ме научиш да говоря като тях? Глухите деца научават ли се да говорят? (Sullivan, 1894).

През 1890 г. Хелън пристига в Бостън, за да започне обучение в реч при известния педагог на глухите Сара Фулър (1836 – 1927) в присъствието на Съливан. Внимателното проучване на документацията разкрива, че след съгласието ѝ Хелън да се учи да говори и особено след единадесетте урока от Сара Фулър, тя овладява метода „Тадома“ и продължава системното обучение в реч. Вибротактилният метод „Тадома“ е разработен от директора на училището за глухи в Детройт – София Ал Кор. Най-общо това е тактилно отчитане върху говорните органи на говорещия. В недатирано интервю в Нови Орлеан Съливан споделя следното: „В края на първия урок тя успя да произнесе отчетливо следните звуци: *a, ä, â, è, î, ô, c* – меки като *s* и твърди като *k, g* твърди, *b, l, n, m, t, p, s, u, k, f* и *d*. Твърдите съгласни бяха, а и все още са ѝ много трудни за произнасяне във връзка помежду си в една и съща дума, тя често потиска единия и променя другия, а понякога замества и двата с аналогичен звук с мека аспирация. Объркването между *l* и *r* в началото беше много забележимо в речта ѝ. Тя многократно използваше едното вместо другото. Голямата трудност при произношението на *r* го направи един от последните звуци, които тя усвои. *Ch, sh* и *soft* (меко) *g* също ѝ създадоха много проблеми и тя все още не ги произнася ясно.” (Sullivan, 1894) Хелън споделя: „Тези звуци просто ми удрят пръстите“.

Въпреки успехите Съливан твърди, че методът „Тадома“ е бавен и не винаги разбираем.

Хелън Келър и Ан Съливан общуват чрез метода „ТАДОМА“
(<https://www.afb.org/serve/media/52351>)

Хелън не спира дотук. Тя получава допълнително обучение по реч в реномираната Бостънска консерватория при проф. Чарлс Уайт. Съливан заявява, че нейната словесна реч най-лесно се разбира от децата, а една французойка шеговито подхвърля, че френското произношение на Келър е по-добро от това на англичаните. При индивидуалните срещи на Хелън Келър с Чарли Чаплин, Хенри Форд и Франклин Рузвелт те учтиво отказват превод.

Концепцията на Ан Съливан, превърнала се в методика, въпреки оспорването ѝ като термин от нейната създателка, бързо получава своето признание и разпространение в Америка, в Европа, а по-късно и в целия свят. Първият популяризатор на ранните успехи на Съливан е д-р Александър Бел, който още в 1888 г. помещава материал със снимка на Келър в един нюйоркски вестник. В негово писмо от 02.04.1903 г. до Съливан се казва: „Осъзнавах, че напредъкът на Хелън се дължи както на нейния учител, така и на самата нея и че Вашата личност и възхитителните методи, които преследвахте, бяха неразделна съставка от напредъка на Хелън.“ (Bell, 1903)

Бел препоръчва опитът на Ан Съливан да бъде използван за реформиране на обучението на глухите в САЩ. Още през 1894 г. в един виенски вестник проф. Еросалим популяризира постиженията на Съливан и Келър. До края на XIX век детските психолози проф. Вилхелм Щайн от Хамбургския университет и проф. Карл Булер от Виенския университет в своите лекционни курсове използват методиката на Съливан за изясняването на интелектуалното овладяване на езика чрез ролята на гумите. През 1898 г. силен интерес към обучение на сляпоглухите проявяват известните руски учени Бехтеров, Осипов и Басилова. Концепцията на Съливан оказва силно влияние върху ранния етап на обучение на сляпоглухите в Русия, започнало през 1907 г. Силно въодушевени от постиженията на Ан Съливан, Соколянски и Мешчеряков дават силен тласък в обучението на сляпоглухите, извеждайки Русия на едно от челните места в тази област. (Рагулов, 2017).

Нека подчертаем и още един съществен принос на Ан Съливан в педагогиката на зрително затруднените. Тя не само е представител на първото поколение домашни учители, но по препоръка на комитета по зрителна рехабилитация към Американската асоциация за обучение и рехабилитация на зрително затруднените през 2017 г. тя е призната и за първия зрителен терапевт. Основание за това е фактът, че след възвръщане на значителна част от зрението ѝ, близо 80 години преди теорията на Барага за ефективно използване на слабото зрение, Съливан по своя инициатива, сама, практически тренира своите зрителни функции във всекидневието и в обучението на Хелън Келър. След успешната операция от 1882 г. Съливан възкликва: „Аз не знаех колко много неща на този свят могат да се видят.“ (Sullivan, 1894)

КРИТИКА ВЪРХУ ОБУЧЕНИЕТО НА ГЛУХИТЕ В САЩ

В своята кариера като педагог от практиката Съливан неизбежно навлиза и в обучението на глухите. Нейната критика по отношение обучението на тази група в Америка следва да се разглежда в контекста на времето, в което тя живее. Схващанията си в тази област Съливан излага в два източника: речта ѝ от 1894 г. пред Американската асоциация за насърчаване обучението в реч на глухите и негативното писмо до Джон Хиц (John Hitz). Поканена от директора на едно новооткрито училище за глухи в Ню Йорк Джон Райт, Ан Съливан извършва наблюдения и практически се запознава с работата на учителите.

Първоначално тя поддържа своето скептично отношение към формирането на реч не само при сляпоглухите, но и при глухите деца. „Използването на ръчната азбука ускорява и активизира умствената дейност, тъй като чрез нея глухото дете се привежда в близък контакт с английския език. И най-висшите абстрактни понятия могат да бъдат предадени на ума лесно и точно.“ (Sullivan, 1894) С обучението на Хелън Келър в реч тя частично променя мнението си, но смята, че речта не може да бъде основно средство за пълноценно развитие и общуване. Въпреки всичко нейното донякъде противоречиво отношение по този въпрос остава. В същия източник тя заявява: „Необученото глухо дете се застава да артикулира, без да знае каква е целта, а уроците му отдавна са досадни и безсмислени“. От друга страна, Съливан признава, че без формирана реч Хелън Келър не би могла да се справи успешно в колежа „Рагклиф“.

Своето критично отношение към методите и средствата за обучение на глухите Съливан споделя във вече споменатото писмо до Джон Хиц. Тя констатира, че учебните часове са твърде дълги, изучават се много учебни предмети и липсва време за индивидуална работа с детето. Споделяйки своя опит, тя подчертава, че най-лесният начин да научим едно глухо или сляпоглухо дете да говори е да усеща и имитира вибрациите на говорните органи. Децата учат езика, когато са свободни да се движат сред предметите, които ги интересуват, и усвояват думите и познанията едновременно. Училищното обучение на глухите е представено по следния начин: „Когато влизам в една от класните стаи, виждам малки деца, седнали скромно зад малките си бюра, докато учителката седи пред тях, държейки предмет в ръката си за проверка, след което бавно изговаря неговото име, което те напразно се опитват да имитират. Чувствам някак си, че те сякаш са приковани към местата си и са принудени да гледат съсредоточено към великан, който им е направил физиономии“. В класната стая те престават да бъдат актьори в драмата, седят и гледат как учителят прави нещо с уста, което не ги интересува. Пасивността не стимулира дейността и умствената енергия. В същия дух Съливан

продължава: „С нетърпение детето научава това, което иска да знае, и е безразлично към това, какво искате вие!“.

Ан Съливан изразява надеждата, че писмото ѝ ще бъде прочетено от д-р Бел, който би могъл да повлияе върху учителите на глухите в САЩ в посока да предложат това, от което се нуждаят техните ученици – по-разширени уроци, уроци за живи същества, дървета, цветя и животни, неща, които те обичат и към които са любопитни. Децата трябва да изпитват радост от усвояването на езика. В края на писмото си Съливан пише: „Повече съжалявам тези учители, отколкото да ги обвинявам. В краткия си отговор Хиц информира: „Доктор Бел е толкова възхитен от вашата критика към образователните методи в училищата за глухи, че много желае да подготвите кратък доклад за събрането на организацията“.

ВЪЗГЛЕДИ ЗА ОБЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Логично е да приемем, че Ан Съливан, като учител от най-висока класа със своя концепция за обучение на сляпоглухи и познаващ обучението на глухите, още в края на XIX век осъзнава неразривната връзка между общото и специалното образование. Това е основата, върху която тя развива своите възгледи за образователната система и училищното обучение като цяло. В тази област интерес предизвикват два източника – речта на Съливан пред международното изложение „Пан Пасифик“ в Сан Франциско през 1915 г. и речта ѝ в университета „Темпъл“ във Филаделфия през 1932 г. На преден план в речта си от 1915 г. Съливан лансира своя огромен педагогически оптимизъм, като подчертава, че всяко дете, родено на света, има скрити способности за развитие на човек, който ще бъде чест за човешката раса. Въз основа на опита си от обучението на Хелън Келър тя хвърля мост между специалното и общото образование, като с присъщия си оптимизъм посочва, че здравите деца безспорно могат да постигнат повече. „Това, което тя е постигнала без зрение и слух, предполага силите, които лежат в латентно състояние на всяко човешко същество. И може ли да не се надяваме, че нейното образование предвещава резултатите, които ще бъдат постигнати, когато съзнанието и сетивата на нормалните деца се култивират до тяхната най-висока ефективност? Ако Хелън Келър при липсата на двете сетива, които обикновено се считат за най-важни, се превърна в способен писател и лидер сред жените, защо да не очакваме средното дете, притежаващо всичките си способности, да постигне далеч по-високи умения и знания, отколкото днешните училища развиват?“ (Sullivan, 1915)

Идеите на Съливан за новото образование и училището на бъдещето са изключително актуални и днес. Съливан нарича училището на бъдещето „Училище на свободата“ и посочва Келър като жив пример за силата на

новото образование, един от първите ученици на училището на бъдещето. Заложеният детски избор заема централно място в схващанията върху общото образование. „Детето се опитва да получи нещо, което много иска. Още преди да изрече дума, то успява да изрази желанията си чрез викове и гримаси. То измисля начини да получи нещата, които иска. То е известният изпълнител в своя малък свят: конят, кочияшът, полицаят, разбойникът, шофьорът автомобилът. Единственото нещо, което детето не избира доброволно, е порасналият човек, който седи в колата и не прави нищо. Той прави от детето пътник и разваля този тип ентузиазъм, като детето става пакостливо и трудно за управление.“ (Sullivan, 1915).

Съливан не спестява острота си критика към американското образование в началото на XX век, като подчертава, че в него има нещо коренно нередно, защото то не възпитава. Тя посочва, че училищата не насърчават усвояването, осмислянето и наблюдението. Те убиват въображението в неговия зародиш. Те изкореняват творческите идеали от детството, като насаждат безполезни идеали за собственост. Съливан не отминава и системата за оценяване на учениците. Според нея фината душа на детето е много по-важна от високите оценки. Системата кара ученика да се стреми към високи оценки на знанията, като вярва, че резултатът е по-важен от играта и прилежанието е по-ценно от постиженията. Тя споделя, че понякога е важно учителят да отпусне формалната аритметика и геометрия, за да насочи вниманието на детето към навигацията. Не винаги това е най-приятният начин за учителя, но най-ползотворният за детето.

Не на последно място Съливан дава много висока оценка на педагогиката на Монтесори, като казва, че нейната книга е вълнуващ човешки документ, учебник, пророчество и факла за всички онези, чиято работа е да обучават малките деца. Много актуално звучат следните думи на Ан Съливан: „Научих, че само чрез свободата хората могат да развият самоконтрол, самостоятелност, воля и самоинициатива. Няма образование без самообразование, няма ефективна дисциплина, без самодисциплина.“ (Sullivan, 1932) Без да пренебрегва идеята за еманципация на децата, в речта си от 1932 г. тя цитира интервю на Сър Норман Анджел във вестник „Ню Йорк таймс“, в което той заявява, че образованието не казва на децата какво означават парите в джобовите им, какво означава изолацията на нациите, въоръжаването и останалите невидими идеи, които причиняват войни и депресии. Ан Съливан завършва речта си в университета „Темпъл“ с думите: „Учителите и учениците винаги ще запазят съзнанието, че служат най-добре на страната си, когато поддържат нейното единство с останалия свят и с най-високата интуиция на човечеството.“(Sullivan, 1932)

СОЦИАЛНИ ИДЕИ

След всичко изложено дотук възниква въпросът дали Ан Съливан, ако можеше, би избрала друг път в живота си? Към четирите скромни алтернативи за кариера, които вече споменахме, в началото на 90-те години на XIX век учителят по музика Джон Райт от училището „Пъркинс“ отбелязва нейния ярък музикален талант. От друга страна има данни, че тя се увлича от скулптура, като същевременно е отличен конен ездач, доказана е силната ѝ любов към поезията, а писмата и есетата разкриват Съливан като талантлив писател. Прег Нела Бради (1933) Ан Съливан споделя следното: „Никога не съм познавала дълбоката радост от изявата на собствения си, не мога да кажа гений, тъй като не притежавам онзи безсмъртен дар на боговете, а на собствените си заложби или сили. Бях принудена да се влея в духа на друг и да намеря удовлетворение в музиката на инструмент, който не е мой, и винаги да допринасям за овладяването на този инструмент от друг. Колко често са ме питали: Ако трябваше да преживеете живота си, бихте ли следвали същия път? Вероятно щях да имам толкова малък избор за кариера, колкото в този професионален път. Мисля, че не избираме съдбата си.“ (Braddy, 1933)

Следващият въпрос, който бихме си задали, е за взаимното влияние между двете силни личности Хелън Келър и Ан Съливан. Разбира се, като ученичка Хелън е велико творение на Съливан, но в по-късния си живот учителката признава, че също изпитва известно влияние от своята ученичка. Неоспоримо е, че Съливан има пряко влияние върху развитието на литературния стил на Хелън, но същевременно много често нейните спонтанни творчески идеи възхищават учителката, което произтича не само от големия талант, но и от интензивното ползване на брайловата библиотека. В писмо до Елинор Хътън от 22.03.1905 Съливан споделя: „Геният е неин, но голяма част от моята работа е само моя“.

За разлика от Хелън Келър, при Ан Съливан не може да се говори за активна социална дейност, тъй като тя е пасивна спрямо значимите обществени събития и остава на ниво съзерцателност. Това не означава, че тя няма свое отношение към обществения живот и не изразява свои социални идеи. Много реалистично в своята книга „Учителката Ан Съливан Мейси“ (1955) Келър пише: „Тя никога не беше знаменосец, освен в смисъл, че се бореше срещу всякакви човешки ограничения като престъпление и смяташе свободата на ума, съвестта и изследването като свещени. Тя се докосва до религията, но не навлиза в нея, общува със социалистите Мейси и Келър, но не става социалистка, издига пацифистки идеи, но не е действена пацифистка.“ (Keller, 1955)

Вече отбелязахме, че още в ученическите си години Съливан не приема стопроцентова религията, въпреки нейната принадлежност към протестантството, което преодолява в брака с католика Мейси.

Разсъжденията си върху християнството Съливан излага в писмата си до Келър от Пуерто Рико през 1917 г. В тях четем следното: „Боли ме дълбоко, Хелън, че не мога да повярвам, както ти. Болно е да не споделяш религиозната част от живота си. За мен, както добре знаеш, в този живот е важно това, което правим сега и тук, защото нашите действия засягат други хора. Обичам Библията като поезия. Намирам красота и наслада в нея, но не вярвам, че тя е била по-вдъхновена от Бог, отколкото е всяко хубаво вдъхновено писание за бъдещето. Идеята да живея вечно на някое място, наречено Небе, не ме привлича. Доволна съм, че смъртта трябва да бъде окончателна, освен ако живеем в паметта на другите“.

Макар да не е действителен пацифист, Ан Съливан издига своя силен глас срещу Първата световна война и включването на САЩ в нея. В едно писмо до Келър от Пуерто Рико през 1917 г. тя заявява: „Колко лесно европейските нации са захвърлили своето християнство, своите международни приятелства, своята философия и хуманност и са приели безсрамно духовното облекло на диваци! Наистина, къде са великите личности на Земята? Струва ми се, всички те са активни за злото“.

В своята прочута реч в университета „Темпъл“ (1932) Съливан взема отношение върху прогреса на човечеството и промените от ренесансов характер: „Определени периоди в историята изведнъж издигат човечеството до наблюдателна точка, където ясна светлина пада върху свят, по-рано тъмен. Всичко изглежда странно различно. Познати идеи обличат нови грехи и дефилират пред нас. Вярвам, че живеем в началото на такъв ренесанс. Провъзгласяват го творческите постижения на трима мъже – Ленин, Ганди и Айнщайн. Руската революция е най-обезпокоителното проявление на новия дух, който е дошъл в света, и най-много обнадеждаващ; защото, колкото и да са сбъркани комунистическите идеи, опитът и знанията, придобити чрез изпробването им, дадоха огромен тласък на мисълта и въображението.“ (Sullivan, 1932).

ПРИЗНАТЕЛНОСТ

Освен известната пословична благодарност към Михаил Анагнос, който показва професионалния път на Съливан, учителката изразява своята благодарност и към други известни личности, като между тях приоритет има големият американски учен д-р Александър Бел. В биографичната книга на Бради „Ан Съливан Мейси, историята зад Хелън Келър“ (1933) четем следното: „Беше огромно предимство за моята нетърпелив и антагонистичен нрав да познавам д-р Бел отблизо за дълъг период от време. В много реален смисъл той беше пророкът на съдбата ми... Никога не се чувствах спокойно с никого, докато не го срещнах... Никога не съм забравяла това, което моята братовчедка Анастасия каза за мен веднъж, провиквайки се: „Тя не е отглеждала магаре или юница

на пасището, които имат по-добри обноски“. Д-р Бел имаше щастлив начин да накара хората да се чувстват доволни от себе си. Той имаше забележителна способност да извади най-доброто, което беше в тях. След разговорите с него се почувствах освободена, важна, комуникативна. Научих повече от него, отколкото от всеки друг. Той ми предаде знания с красива учтивост, която прави човек горд да седне в краката му и да се учи. Ако искаше да ме критикува, а често го правеше, той започваше, като посочваше нещо добро, което бях направила в друга посока“ (Braddy, 1933).

Връщайки се в ученическите си години, Съливан отправя думи на благодарност и към големия американски педагог на зрително затруднените Едуард Алън. Повод за това е нейното обръщение към възпитаниците на училището „Пъркинс“ на 29.04.1931, преди откриването на световната конференция за работа със слепи. Тя определя Алън като блестящ учен с напредничави идеи, който в продължение на повече от 40 години отдава своята жизнена енергия на децата, лишени от зрение. Определя го като лидер в борбата на слепите да живеят нормален живот. Под неговото скромно ръководство училището „Пъркинс“ придобива слава в САЩ и в чужбина (Sullivan, 1931).

Каквито и оценки и благодарности да се отправят към Ан Съливан, тя е Учителката, която разбуди изключителния талант на една сляпоглуха, за да го превърне в легендарната Хелън Келър. Това дава основание на световната общественост да нарича Съливан „учителката на учителите“. Неслучайно Хелън Келър никога не се обръща към нея нито на малко, нито на фамилно име, а използва обръщението „Скъпа учителко“. Най-красноречива е нейната оценка: „В продължение на 50 години моята любима учителка беше светлината в живота ми.“ (Keller, 1955).

ИЗВОДИ

Като резултат от това проучване и всичко изложено дотук, могат да се направят следните изводи:

1. На основата на неформалното свободно обучение, чрез т. нар разговорен метод, Ан Съливан става основоположник на класическата концепция за обучение на сляпоглухите, която получава разпространение и влияние в целия свят. Върху нея се развиват съвременните схващания в тази област, насочени към тоталната комуникация.
2. Още в началото на ХХ век Съливан посочва пътищата за реформиране на обучението на глухите деца.
3. Ан Съливан издига нестандартни идеи за развитие на училището на бъдещето, като за пръв път хвърля мост между специалното и общото образование.
4. Практически тя е първият ресурсен учител в историята на интегрираното и приобщаващото образование.

5. Спонтанно достигайки до идеята за ефективно използване на собственото си слабо зрение, Ан Съливан днес е призната като първия зрителен терапевт в обучението на слабовиждащите.
6. Със своя огромен практически опит още в края на XIX век Съливан променя представата за традиционния учител и заслужено си спечелва неофициалната титла „Учителката на учителите“.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ако животът и дейността на Хелън Келър могат да се определят като неограничено постижение на човешките възможности, то личността на нейния създател Ан Съливан е едно творческо чудо. Без дори средно образование, Съливан е пример за борбено преодоляване на мизерията и нищетата, за самоизрастване, за самовъзпитание и саморазвитие в постигането на световно признание в нестандартната педагогическа практика. Тази студия е само една поредна стъпка в опитите да се проникне в нейната личност. Наличието на вече дигитализираните архиви открива пред изследователите нови хоризонти.

БИБЛИОГРАФИЯ

- Bell, A. (1903). Letter from Alexander Graham Bell to Annie Sullivan, April, 2, 1903. <https://www.loc.gov/resource/magbell.12800108/?st=gallery>.
- Braddy, N. (1933). Anne Sullivan Macy: The Story Behind Helen Keller, Doran, NY Date Published, 1933.
- Keller, H. (2004): Келър, Х. (2004). Историята на моя живот, Българска асоциация за обучение на зрително затруднени деца, София. [Kellar, H. (2004). Istoriyata na moya zhivot, Balgarska asotsiatsia za obuchenie na zritelno zatrudneni detsa, Sofia]
- Keller, H. (1955). Teacher: Anne Sullivan Macy. AFB New York, 1955.
- Lash, J. (1981). Helen and teacher. The story of Helen Keller and Anne Sullivan Macy. "Dell Publishing Co" New York, 1981.
- Macy, J. (1905). The story of my life by Helen Keller with her letters. Doubleday, Page & Company, 1905.
- Radoulov, V. (2017): Радулов, В. (2017). История на педагогиката на зрително затруднените, издателство „ФЕНОМЕН“, София. [Radulov, V. (2017). Istoria na pedagogikata na zritelno zatrudnenite, izdatelstvo „FENOMEN“, Sofia.].
- Radoulov, V. (2020): Радулов, В. (2020). 140 години от рождението на Хелън Келър, проучване върху една уникална личност, „Специална педагогика и логопедия“, том 2, 2020. [Radulov, V. (2020). 140 godini ot rozhdenieto na Helan Kellar, prouchvane varhu edna unikalna lichnost, „Spetsialna pedagogika i logopedia“, tom 2, 2020]

- Sullivan, A. (1886). Anne's Commencement Speech at the Perkins School for the Blind (June 1, 1886), The Helen Keller Kids Museum <https://www.afb.org/about-afb/history/online-museums/helen-keller-museum>
- Sullivan, A. (1894). Account in her address at Chautauqua, in July, 1894, at the meeting of The American Association to Promote the Teaching of Speech to the Deaf, 1894.
- Sullivan, A. (1915). Anne's Speech November Seventh, 1915, of San Francisco the Panama-Pacific International Exposition.
- Sullivan, A. (1931). Address delivered before the World Conference on Work for the Blind in New York (April 2, 1931)
- Sullivan, A. (1932). Education in the Light of Present-Day Knowledge and Need, Speech at Temple University (February 15, 1932)

За автора:

Проф. г-н Владимир Радулов

СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ

Председател на българската асоциация за обучение на зрително затруднени деца.

Пенсионер.

Научни интереси: обучение и рехабилитация на зрително затруднените, общи въпроси на специалната педагогика. Над 270 публикации.

Контакт: Адрес: София 1574, бул. Шипченски проход №69А

E-mail: vlado.radoulov@gmail.com

About the author:

Prof. Vladimir Radoulov, D.Sc.

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Faculty of Educational Studies and the Arts.

Chairman of the Bulgarian Association for Training Visually Impaired Children.

Retired from academic work.

Scientific research interests: training and rehabilitation of visually impaired people, general issues in special pedagogy. He has more than 270 publications.

Contact: Address: 69A, Shipchenski prohod Blvd, 1574 Sofia

E-mail: vlado.radoulov@gmail.com